

Mnenja in razmišljanja ob neki antologiji

Uredništvo Sodobnosti je prejelo v objavo oceno, ki jo je o Antologiji slovenske poezije v hrvaškem prevodu napisal Zoltan Jan, hkrati z njo — prav tako v zvezi z omenjeno antologijo — poskus ovrednotenja dosedanjih prevodov Prešernovih pesmi v srbohrvaščino, ki ga je za to priložnost napisala Ana Bajlo. In ker je antologija doživela v hrvaški javnosti — njej je bila tudi namenjena — nepričakovano topel sprejem, ponatiskujemo v ilustracijo še dva taka zapisa iz hrvaških množičnih občil: razmišljanje pesnika in kritika Miroslava Maderja na zagrebškem radiu ter recenzio Veselka Tenžera v Vjesniku.

Antologija slovenske poezije¹

Zoltan
Jan

Kdor želi prikazati celotno poezijo kakšnega naroda v antologiji, stoji pred izredno zahtevno nalogo, ker mora združiti vrsto komponent, ki so po svojem izvoru bistveno različne. V takšnem delu se sreča urednikovo osebno razumevanje z nadindividualnimi pogledi na poezijo ter iskanje komponent, ki lahko izročilo aktualizirajo v konkretnem zgodovinskem trenutku. Ob posredovanju takšnega dela sosednjemu narodu pa je potrebno upoštevati tudi specifične lastnosti tujega nacionalnega prostora.²

Najnovejša antologija slovenske poezije, ki je nedavno izšla pri hrvaški založbi Školska knjiga, skuša podati celotno in zaokroženo podobo slovenske vezane besede, torej posredovati njen zgodovinski kontekst ter zajeti vse tematske plasti in kreativna jedra. Urednik Ciril Zlobec se je zato osredotočil na tri vrhove slovenske poezije: na Prešerna, na »moderno« ter na sodobno poezijo, ki se je pojavila po NOB. Ob teh treh kvantitetnih vrhovih pa je skušal zajeti razvojno linijo od prvega opaznega posvetnega pesnika Valentina Vodnika pa do današnje stopnje. Pred bralcem so tako prikazane osrednje značilnosti slovenske poezije od prvih poskusov, ki so morali slovenski pesniški jezik šele konstituirati, prek tiste stopnje, ko je bila poezija predvsem narodnobuditeljska, skicirana je mobilizacijska lirika med NOB ter nakazana ekspanzija sodobne lirike, vendar je na žalost izostalo ljudsko pesništvo. Izredno pomembna pa je vključitev zamejske lirike. S tem urednik ni pokazal le na pereč problem slovenskega nacionalnega vprašanja, pač pa je tudi omogočil spoznanje, da je kljub specifičnostim ta lirika enakovreden in integralen del naše literature.

¹ Ciril Zlobec: Antologija slovenske poezije: Biblioteka Dobra knjiga: Školska knjiga, Zagreb 1974. Redaktor prevodov: Slavko Mihalić, prevajalci: Vladimir Gerić, Zvonimir Golob, Ivan Goran Kovačić, Slavko Mihalić, Nikola Miličević, Luko Paljetak, Vesna Parun, Dragutin Tadijanović i Stanko Tomašić.

² Znano je npr. da imata v tujini več uspeha Župančič in Kosovel kot pa Prešeren.

Opisani koncept postavlja pred urednika problem, kako ohraniti v izboru estetsko vrednost posameznih umetnin, saj mora presojati poezijo s stališča celotnega organizma. Ustaviti se mora pri pesnikih in določiti obseg izbranih del glede na pomen, ki jim ga priznavamo, ne pa s stališča umetniške vrednosti vsake posamezne pesmi. To je najobčutljivejša točka antologije, saj bi lahko našli celo pri Vodniku, ki je zaradi razumljivih razlogov zastopan le z Vrščem, nekatere kvalitetnejše pesmi od tistih, s katerimi je zastopan npr. Gruden ali Aškerc.³

Drugi problem, ki ga postavlja takšen uredniški koncept, je zunanja razčlenitev antologije. Pri tem je Zlobec nihal med avtorskim kriterijem, literarnozgodovinsko periodizacijo ter tematsko-geografskim vidikom. Prevladala je težnja, da vsakega avtorja prikaže na enem mestu in jih razvrsti po rojstnih letnicah, celotno verigo pa razčleni po literarnozgodovinskih periodah. Težave so se pojavile najprej pri tistih pesnikih, ki so imeli smolo, da so živeli dlje časa in so ustvarjali v več zaporednih obdobjih. Kam uvrstiti Gradnika, Župančiča, Kocbeka? Tu so se pojavljale nedoslednosti, ki niti ne bi toliko motile, če s tem ne bi medlelo osrednje prizadevanje, da se prikaže razvojni lok slovenske vezane besede. Uvrstitev Župančiča med moderno je razumljivo, vendar zabriše tisti vpliv, ki ga je imel pesnik med povojnimi rodovi.⁴ Izjemoma je urednik uvrstil Edvarda Kocbeka med sodobno liriko, v kateri pa zavzema ravno tako enkratno in po svoje izjemno mesto, kot ga je med vojnama, čeprav je vsaj kvantitetno jedro njegovega opusa zasidrano v najnovejši liriki. Nikakor pa se ne moremo strinjati z uvrstitvijo Gradnika, ki ni mogel najti mesta med »četero moderne«, čeprav so novejša raziskave pokazale njegove globoke vezi s to smerjo.⁵ Problem se je pojavil tudi pri liriki NOB. Najkvalitetnejša dela so ustvarili pesniki, ki po rojstnih letnicah spadajo v druga obdobja, vendar pa je ta lirika tako enovita po svojem osrednjem sporočilu in pomenu, da jo je potrebno prikazati v posebnem razdelku. Urednik je tu odstopil od načela, da vsakega pesnika prikaže na enem mestu, tako da je Borove, Župančičeve, Vipotnikove... pesmi s to tematiko uvrstil v poseben razdelek, ostala njihova dela pa na tisto mesto, kamor spadajo po svojih rojstnih letnicah. Vsekakor upravičena odločitev, ki pa vendarle vnaša neenotnost v antologijo. Podobno je utemeljeno poglavje o zamejski liriki.⁶ Tu je urednikova odločitev toliko bolj smiselna, ker je ta lirika po svojem izvoru ter osnovni problematiki dovolj izjemna.

Omenjena odstopanja so po svoje utemeljena, vendar razdirajo enotnost ureditve antologije, s tem se zastavlja vprašanje, če je takšen koncept urejanja najprimernejši. Seveda je pri presojanju teh odstopanj jasno, da v antologiji ne morejo biti prisotne vse vezi in razmerja, ki povezujejo po-

³ Vodnik je zastopan s pesmijo Vrščac; Gruden s Perice na Savi, Balada naših dni ter z Dvanajsto uro; Aškerc pa z Mejnikom ter nekaterimi pesmimi cikla Stara pravda. Prim. str. 26, 79–88, 153–156.

⁴ Prim. Slovenska književnost 1945–1965, I. knjiga, Slovenska matica, Ljubljana 1967.

⁵ Prim. simpozij o Gradniku v Novi Gorici, teksti objavljeni v Goriških srečanjih 1970, št. 25–26, str. 29–70.

⁶ str. 293–304. Zastopani so pesniki: Miroslav Košuta, Marko Kravos, Andrej Kokot, Gustav Januš.

samezne pesnike in tokove v enotno strukturo. Deloma bi se to lahko ponažorilo, če bi pod vsako pesmijo stal podatek o letu nastanka, prvi objavi ter zbirki, v katero je vključena. Mogoče pa bi veljalo tudi razmisliti o kriterijih urejanja, ki bi zanemarili avtorski princip, poudarili pa motivno, oblikovno ali idejno sorodnost. Podoba pesnika si je pravzaprav najlažje ustvariti, dovolj je že avtorsko kazalo, teže pa se je prikopati do vpogleda v razvoj refleksivne lirike, do občutja raznolikosti erotične pesmi, do zaznave razvoja in pomena soneta v slovenski literaturi, itd.

Te razsežnosti naše vezane besede skuša pojasniti obsežen uvod v antologijo,⁷ v njem so opisane tudi osnovne značilnosti razvoja slovenske literature ter njen pomen za nacionalno življenje. Poleg tega pa je vsak pesnik prikazan še s posebnim portretnim zapisom. Izredno domislen je dodatek esejističnega berila, kjer najdemo odlomke znanih razmišljanj o liriki,⁸ kar nam odpira pogled v živo snovanje obraza in iskanje razvojnih možnosti slovenskega pesništva. Omogočeno pa je tudi dopolnjevanje poznavanja naše lirike z navedbo pomembnejših antologij slovenske poezije, žal pa niso upoštevane izdaje posameznih pesnikov.⁹

Uvod in skice posameznih pesnikov se zadržujejo pri bolj ali manj znanih dejstvih in neproblematičnih interpretacijah. Pomembna pa so nekatera urednikova opozorila na pojave, ki jih literarna zgodovina še ni dovolj osvetlila. Takšna je npr. pripomba, da še ni dovolj raziskan Murnov vpliv na prve povojne generacije.¹⁰ Žal so se v ta del vrinili tudi nekateri spodrseljaji, ki so nastali zaradi površnega pisanja oziroma zaradi zastarelih pogledov na našo literarno zgodovino. Tako ni točno, da je Valentin Vodnik »pokrenuo Veliki Kalendar a zatim Mali Kalendar«;¹¹ vprašanje je, če je Trubar pisal v dolenjskem dialektu;¹² ali lahko govorimo o naturalizmu pri Aškercu;¹³ Prešernove Zdravljice ni črtala iz njegove zbirke cenzura, pač pa pesnik, cenzura je prepovedala le eno kitico;¹⁴ itd. Nelagodno se počutim tudi ob terminih, s katerimi urednik označuje posamezne periode v razvoju slovenske poezije: predprešernovska doba, (Valentin Vodnik), prešernovska doba (Prešeren), doba realizma in romantike (Levstik, Jenko, Stritar, Gregorčič, Aškerc).

Kljub tem pomanjkljivostim pa je na vsakem področju vidno prizadevanje posredovati zaokroženo podobo slovenske poezije. Slika, ki je s tem nastala, skuša obdržati osebno barvo urednikovega okusa, v glavnem pa ostaja v okvirih, ki jih je začrtalo tradicionalno razumevanje slovenske literature in seveda omejitev obsega antologije. Na videz tako nova antologija ne predstavlja bistveno drugačnega razumevanja in prikazovanja slovenske

⁷ str. 5—23

⁸ str. 312—318. Odlomki Stritarja, Cankarja, Župančiča, Vidmarja, Mejaka, Pogachnika, Paternuja.

⁹ str. 305—307

¹⁰ str. 124. Mišljena je verjetno predvsem generacija Menart, Minatti, Pavček, Zlobec. Prim. tudi Mirko Župančič: Portret generacije, Sodobnost 1972, str. 837.

¹¹ str. 25. Ni upoštevana vloga Zoisa

¹² str. 7. Prim. Jakob Rigler: Osnove Trubarjevega jezika, Jezik in slovstvo 1965, str. 161; Fran Petre: Trubar in mestni govor, Jezik in slovstvo 1966, str. 76: itd.

¹³ str. 11

¹⁴ str. 32. Prim. faksimile cenzurnega rokopisa, Poezij, Mladinska knjiga, Ljubljana 1965.

¹⁵ str. 23, 29, 55

poezije kot njene srbohrvaške predhodnice.¹⁶ Po svojem osrednjem konceptu je celo zelo podobna tisti, ki jo je pred leti pripravil Branimir Žganjer, le da so sedaj vanjo vključene nekatere nove plasti, npr. lirika zamejcev in sodobna poezija. Nehote nastaja celo vtis, da je nastala predvsem zaradi potreb srednješolske mladine.

In tako se pojavlja vprašanje o smiselnosti in namenu takšne antologije. Po eni strani sta si slovenščina in srbohrvaščina tako podobna jezika, po drugi strani pa imamo že več podobnih antologij. Vendar pa je potrebno upoštevati, da dosedanjí prevodi v srbohrvaščino komajda premorejo umetniške ambicije. Navkljub jezikovni podobnosti pa se vseeno čutijo pregreje med obema kulturnima sredinama. Zato je bilo potrebno izoblikovati takšno obliko antologije, ki bi ne le premagala jezikovno bariero, pač pa tudi odprla pot do kulturnega prostora, v katerem je ta lirika nastala in ki ji daje posebne razsežnosti. Literatura je torej tu razumljena kot najbolj verodostojni odsev narodnega življenja¹⁷ in je zato razumljiva zavest, da je nemogoče razumeti slovensko liriko v njeni celotni biti in obsegu, če ne poznamo sestavin, ki so v stoletjih pripravljale pot tej literaturi.¹⁸ Znotraj takšnega razumevanja je torej popolnoma utemeljena takšna podoba antologije ne glede na že obstoječa podobna dela.

Neprimerno pomembnejši pa je še neki drug argument. Prevod iz literature malega naroda vedno predstavlja posebno, skorajda praznično doživetje, obenem pa nas spet in spet vrača k razmisleku o usodi kulturnih zakladov malega naroda. Odmev, ki ga je delo zbudilo v slovenski javnosti,¹⁹ nas o tem prepričuje. Antologija sama pa nas še posebno opozarja na kvantitetne spremembe v prodiranju slovenske literature zunaj nacionalnega prostora. Slovenska poezija se je pojavila v kolekciji, ki hoče predstaviti klasike svetovne in jugoslovanske literature in izrecno je poudarjeno, da se s to izdajo poravnava dolg, ki pa ne izhaja iz obveznosti do bratskega naroda. Ne gre za zunanje kulturnopolitične sugestije. V središču stoji jasna osveščenost, da se s to publikacijo izpolnjuje praznina v hrvatski kulturi.²⁰ Temeljni premik je torej v dejstvu, da antologija ni nastala po naročilu niti ne zgolj zaradi pobud slovenskih delavcev, pač pa zaradi kulturne potrebe, ki se je pojavila v hrvatskem prostoru. Gre za isto nujnost, ki zahteva prevod Balzaca, Turgenjeva, Puškina, antologijo evropske lirike od srednjega veka do romantike.²¹ Mogoče se je prvič predstavila slovenska literatura zunaj nacionalnega prostora enakovredno s klasiki svetovne literature. Tudi prevajalska politika potrjuje takšno prepričanje. Vsi prevodi so novi,²² vsi imajo umet-

¹⁶ Prim. Izbor iz slovenske lirike: Priredio Branimir Žganjer. Školska knjiga, Zagreb 1953—tri izdaje. Slovenska poezija I, II; Uredili Jože Kastelic, Drago Šega in Cene Vipotnik. Nolit, Beograd 1961. Antologija slovenačke poezije: Uredili Jože Kastelic i Drago Šega. Prosveta, Beograd 1968.

¹⁷ str. 5

¹⁸ str. 7—8

¹⁹ Organizirana je bila tiskovna konferenca, posebno pozornost je zbudila v dnevnem tisku in televiziji.

²⁰ Slavko Mihalić: Bilješke uz prijevode: op. cit. str. 309

²¹ Našteta dela so vključena v isto zbirko kot naša antologija.

²² Izjema sta prevod I. G. Kovačiča (Pavel Golia: Črna rokavica) ter Stanka Tomašiča (O. Župančič: Vseh živih dan), ki sta ponovno objavljena. Prim. op. cit. str. 110, 148 ter Izbor iz slovenske lirike, Školska knjiga, Zagreb 1953, str. 127—128.

niške kvalitete in nobeden ni zgolj informativen. Še več, redakcija si je očitno zastavila nalogo, da spodbudi mladi rod prevajalcev k presajanju slovenske literature v srbohrvaščino. Tako sta se poleg že priznanih prevajalcev pojavila tudi Vesna Parun in Luka Paljetak kot nova delavca na tem področju. Ne le da sta se prvič pojavila kot prevajalca iz slovenščine, pač pa jima je bil zaupan tudi pomemben delež. Vesna Parun je v dobršni meri prevedla liriko slovenske moderne, Luka Paljetak pa je segel po klasiki (prevodi Vodnika, Prešerna, Levstika, Jenka, Stritarja, Gregorčiča, Aškerca), pa tudi po novejših pesnikih (Župančič, Gruden, Taufer, Vodušek, Vipotnik). Tako je ta mladi, a vendar že uveljavljeni pesnik, izpolnil ob svojem prvem večjem prevajanju iz slovenščine obsežno in zahtevno nalogo, saj je moral predstaviti ne le izredno zahtevne pesnike (npr. Prešeren), pač pa tudi izredno raznolika pesniška sporočila.

Ob tem nikakor ne moremo prezreti poti, ki si jo je izbrala redakcija. Namerno izogibanje že obstoječim prevodom priča o naporih, da se ustvari tradicija prevajanja iz slovenščine. Hrvatski kulturni prostor premore sedaj dve predstaviti Sonetnega venca, Krklečevo in Paljetkovo, kar nas prepričuje, da gre za iskanje takšne podobe slovenske lirike, ki je s svojim sporočilom živa v današnjem svetu. Ni se le razširil krog prevajalcev, niso se le kvantitetno pomnožili prevodi, pač pa gre za iskanje novih in aktualnejših dimenzij slovenske pesniške besede. Ne gre le za dokumentarno prevajanje, pač pa za pesniško poustvarjanje, ki išče nova razumevanja lirskega sporočila, takšna, ki so sposobna voditi dialog s sodobnim hrvaškim bralcem. To pa so tudi tiste dimenzije nove antologije slovenske poezije, ki utemeljujejo njen nastanek in obenem pričajo o temeljnem premiku pri razumevanju slovenske poezije.

Razmišljanje o značilnih potezah te antologije nas je tako privedlo do spoznanja, da je mogoče nastopil čas, ko bo potrebno iskati do sedaj prezrte uredniške koncepte, ki bi osvetljevali našo literaturo z novih vidikov. Značilno je namreč, da je ta antologija nastala zaradi kulturne nujnosti v sosednjem kulturnem prostoru, kar pomeni, da so vrhovi slovenske literature nepogrešljivi del kulturnega obzorja tudi pri tujih narodih. Sedaj se lahko pojavijo prizadevanja za izpopolnjevanje prevodov in za iskanje novih, osebnostnejših pogledov na to poezijo. Pričujoča antologija je morala ostati še v tradicionalnih okvirih, ker je bilo potrebno dopolniti sliko slovenske poezije z nekaterimi plastmi, ki so bile do sedaj zanemarjene.

Iz sveta literature: Antologija slovenske poezije

Radio Zagreb — I. program

V kompletu osemindesetih zvezkov knjižnice Dobra knjiga za grebške založbe Školska knjiga ima v redakciji Branka Hečimovića pomembno mesto tudi nekaj pesniških antologij. V eni izmed prejšnjih oddaj smo govorili o Antologiji srbske poezije, ki jo je uredil srbski kritik Sveta Lukić. Zdaj pa je pred nami razmišljanje Miroslava Madera o Antologiji slovenske poezije.